

Hrvatsko gospodarstvo na putu prema EU: nužno rješavanje strukturalnih problema

mr. sc. Marijana Bađun

Kako bi se Hrvatska mogla nositi s konkurentnim pritiscima u Europskoj uniji, mora provesti sveobuhvatne reforme s ciljem rješavanja strukturalnih problema u gospodarstvu. Ocjena je to Europske komisije za ekonomska i financijska pitanja temeljem Izvješća o napretku za 2009. godinu. U ovom tekstu navodimo što Hrvatska treba poduzeti kako bi se što uspješnije gospodarski integrirala u EU.

Opća uprava Europske komisije za ekonomska i financijska pitanja (DG ECFIN) nedavno je objavila osvrt na ekonomska poglavlja iz Izvješća o napretku za zemlje kandidatkinje (Hrvatska, Makedonija, Turska) i potencijalne kandidatkinje (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Kosovo) za 2009. godinu.¹ Ovdje ćemo prikazati glavne nalaze za Hrvatsku i ukratko ih usporediti s rezultatima za zemlje u regiji.

1. Kopenhaški kriteriji i Hrvatska

Osnovne ekonomske kriterije za ulazak u Europsku uniju odredilo je Europsko vijeće 1993. u Kopenhagenu. Sastoje se od dvije skupine kriterija: postojanje djelotvornog tržišnoga gospodarstva te sposobnost tržišnih čimbenika da se nose s konkurentnim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar EU-a. Opća je ovogodišnja ocjena ECFIN-a da Hrvatska ima djelotvorno tržišno gospodarstvo i da će se moći nositi s konkurentnim pritiscima u EU, ali pod uvjetom da provede sveobuhvatne reforme kako bi se oslobodila strukturalnih problema. Slijedi obrazloženje.

Makroekonomska stabilnost

U pogledu djelotvornosti gospodarstva ECFIN ističe makroekonomsku stabilnost koja je u 2009. godini sačuvana zahvaljujući dobroj monetarnoj politici. Središnja je banka regulatornim promjenama uspješno spriječila narušavanje financijske stabilnosti, odnosno dodatno širenje gospodarske krize. Bankovni je sustav ostao otporan na šokove, sačuvana je stabilnost tečaja i smanjili su se inflatorni pritisci. Fiskalna politika također je imala pozitivnu ulogu time što je došlo do nekih prilagodbi u potrošnji i što su poduzete mjere kojima se željelo kompenzirati opadajuće proračunske prihode.

¹ European Commission (2009) "Progress towards meeting the economic criteria for accession: the assessments of the 2009 Progress Reports". Directorate General for Economic and Financial Affairs, Occasional Papers, No. 57, November 2009. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_summary16140_en.htm

Rastući dug opće države

Međutim, usprkos rebalansima planirani proračunski deficit za 2009. popeo se s 1,4% BDP-a u 2008. godini na 3,3% BDP-a. Istodobno se povećao udio duga opće države u BDP-u i udio države u kreditima banaka. Krajem 2008. dug je opće države iznosio 33,5% BDP-a, što je neznatno više nego godinu ranije, ali u prvoj polovici 2009. dug se znatno povećao. Precizan broj nije raspoloživ u ECFIN dokumentu.² No kad bi se uzeli u obzir izdana državna jamstva i dug HBOR-a, onda bi se ukupni dug povećao za dodatnih 10 postotnih bodova udjela u BDP-u. Vrlo je mali napredak u racionalizaciji državne potrošnje, a to je jedan od glavnih uvjeta Pristupnog partnerstva.³

Neučinkovita javna potrošnja

Osim malih pomaka u sustavu zdravstva (promjene kod participacije), Vlada nije poduzela nikakve reforme kako bi bolje usmjeravala socijalnu pomoć. Primjerice, nema napretka u reformiranju mirovinskog sustava, pri čemu ECFIN naglašava postojanje velikodušnih pravila o prijevremenom odlasku u mirovinu. Učinkovitost javne potrošnje je niska, a uz to je problematična i fiskalna transparentnost. Nadalje, u procesu planiranja proračuna potrebno je uzeti u obzir srednjoročne prioritete ekonomske politike i ići u smjeru smanjivanja proračunskih rigidnosti odnosno zadanosti rashoda. Potrebno je poraditi i na boljoj koordinaciji unutar Vlade te između Vlade i HNB-a.

Uloga države i poslovno okruženje

Kod privatizacije napredak je također spor pa tako država i dalje ima veliku ulogu u realnom sektoru. Udio privatnog sektora u ukupnom broju zaposlenih iznosi oko 70%, a u portfelju Hrvatskog fonda za privatizaciju još se nalazi više od 800 poduzeća, pri čemu država ima većinski udio u njih 85. Ključan je uvjet Pristupnog partnerstva i poboljšanje poslovnog okruženja; i dalje postoje prepreke kod dobivanja različitih dozvola, a znatan pritisak na poduzetnike stvara i velik broj parafiskalnih nameta. Na poduzetničku klimu utječe i još uvijek neefikasno pravosuđe; neki su pomaci učinjeni, ali i dalje postoje veliki zaostaci u rješavanju sudskih predmeta, poteškoće u provedbi sudskih odluka i nesređen zemljišnik.

Ljudski i fizički kapital

U pogledu konkurentnih pritisaka koje čekaju Hrvatsku s ulaskom u EU, ECFIN naglašava nekoliko problema. Na prvom su mjestu neefikasnosti i loše upravljanje u visokom školstvu. To utječe na kvalitetu ljudskoga kapitala. Drugi se problem odnosi na tržište rada: niska stopa zaposlenosti i niska stopa participacije radne snage (56,5% i 62,6% u prvom tromjesečju 2009.), visoka stopa nezaposlenosti mladih osoba (22%) i dugoročno nezaposlenih (5,3%) te nepodudaranje ponude i potražnje rada. U prvoj polovici 2009. godine spomenuti su se pokazatelji dodatno pogoršali. Treći problem tiče se niskih privatnih investicija u industriju, što ograničava bržu tehnološku promjenu, diverzificiranu strukturu proizvodnje i potencijal za veći izvoz.

Daljnje reforme i ranjivosti

Ključan je uvjet Pristupnog partnerstva i privatizacija brodogradilišta koja ostvaruju gubitke, a potrebno je učiniti i sljedeće:

- restrukturirati Hrvatske željeznice i Hrvatsku elektroprivredu;
- provesti daljnju liberalizaciju telekomunikacija i energetskog sektora;
- povećati ulogu malog i srednjeg poduzetništva u gospodarstvu;
- smanjiti državne potpore i jamstva, što se osobito odnosi na poduzeća gubitake.

Važno je pitanje i izvozna cjenovna konkurentnost, što je povezano s u Hrvatskoj prisutnim većim porastom plaća od rasta prosječne proizvodnosti rada, kao i tečajem. Kao

² Podaci Ministarstva financija RH nešto su drugačiji. Krajem 2007. godine udio duga opće države u BDP-u bio je 33,1%, krajem 2008. godine 29,1%, a krajem lipnja 2009. 32,4%. Kad se tom udjelu dodaju jamstva RH i dug HBOR-a, onda se udio duga u BDP-u krajem lipnja 2009. penje za dodatnih 13,8 (10,4 + 3,4) postotnih bodova. Ukupno je to 46,2% BDP-a. Izvor: Statistički prikaz br. 166, Ministarstvo financija RH.

³ Pristupno partnerstvo (Accession Partnership) je dokument koji usvaja Vijeće, a koji navodi stavove Europske unije o kratkoročnim i srednjoročnim prioritetima u procesu pristupanja država kandidatkinja.

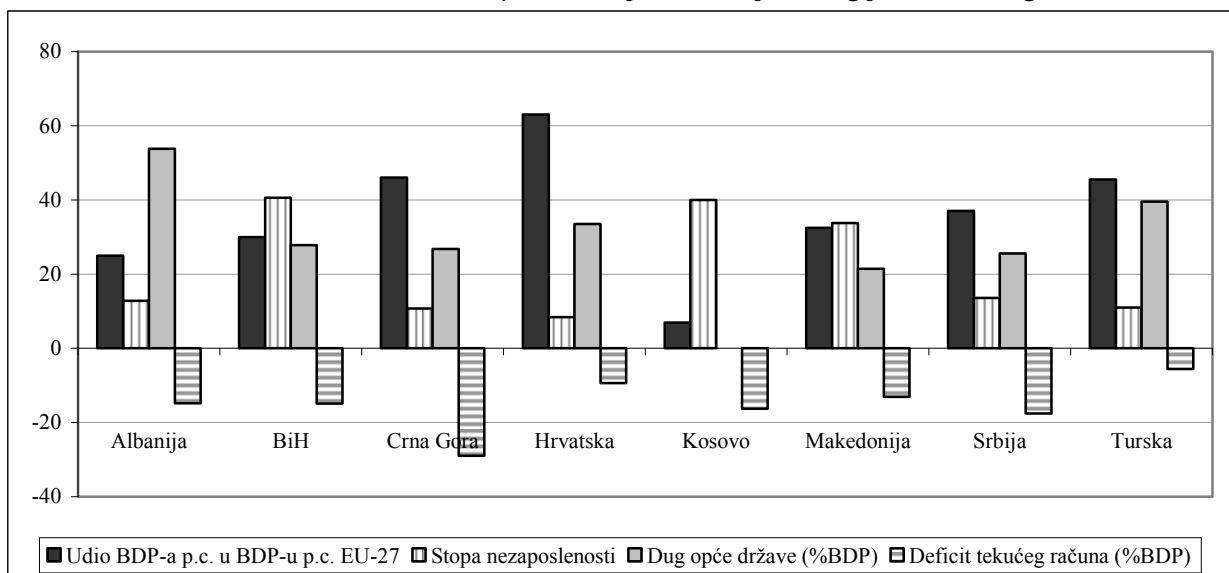
jednu od ključnih vanjskih ranjivosti hrvatskoga gospodarstva ECFIN navodi visoki inozemni dug i visoke obveze po dugu koje dospijevaju u kratkom roku.

2. Zemlje iz okruženja

Zemlje iz okruženja imaju vrlo slične strukturalne poteškoće, a ovdje ćemo spomenuti samo neke izraženije razlike u odnosu na Hrvatsku. Primjerice, *Makedonija* ima vrlo visoku nezaposlenost: 32,7% u prvoj polovici 2009. u odnosu na 9,2% u Hrvatskoj. Istodobno je udio duga opće države u BDP-u za oko 10 postotnih bodova niži nego u Hrvatskoj i privatizacija većim dijelom završena, pa je udio privatnog sektora u ukupnom broju zaposlenih veći od 80%. *Turski* je bankovni sektor manje privatiziran od hrvatskog, ali su zato krenuli s privatizacijom elektroprivrede. U *Albaniji* je također smanjen udio države u energetsom sektoru, ali je nezaposlenost visoka, prometna infrastruktura u lošem stanju, udio deficita opće države u BDP-u 2008. godine iznosio je 5,5% (1,4% u Hrvatskoj) itd. U *Bosni i Hercegovini* nezaposlenost je visokih 40% i zemlja je sklopila stand-by aranžman s MMF-om. Plaće su 2008. porasle oko 17%, a u Hrvatskoj oko 7%; u BiH postoje poremećaji u mehanizmu određivanja plaća. *Crnu Goru* obilježio je jak pad proizvodnje zbog smanjene inozemne potražnje i pada međunarodnih cijena čelika i aluminija. Potrebno je restrukturiranje tih industrija. U financijskom sektoru početkom 2009. došlo je do snažnog smanjenja likvidnosti zbog velikog povlačenja depozita. Također postoji nepodudaranje ponude i potražnje za radom pa se Vlada oslanja na inozemnu radnu snagu. Zbog narušene makroekonomske stabilnosti *Srbija* je zatražila pomoć MMF-a i EU, primarno za smanjenje državne potrošnje, a središnja banka "muči se" sa suzbijanjem inflacije (10% u prvoj polovici 2009. u odnosu na isto razdoblje lani). *Kosovo* ima visoki trgovinski deficit (16,3% u 2008. u odnosu na 9,4% BDP-a u Hrvatskoj), visoku nezaposlenost (40%), vrlo lošu infrastrukturu itd. Sve se spomenute zemlje bore s neslužbenim gospodarstvom.

Na grafikonu je prikazano nekoliko makroekonomskih pokazatelja za te zemlje za 2008. godinu. Sudeći po zaključcima za svaku zemlju iz ECFIN dokumenta, čini se da je hrvatsko gospodarstvo u najboljem položaju na putu prema EU među zemljama u regiji. No, i sam grafikon pokazuje važan problem Hrvatske: dug opće države. Pored toga, inozemni je dug Hrvatske 2008. iznosio 82,6% BDP-a.

Grafikon: Odabrani makroekonomski pokazatelji za zemlje u regiji za 2008. godinu (u %)

Napomena: podatak o udjelu duga opće države u BDP-u za Kosovo nije raspoloživ.

Izvor: European Commission (2009) i Eurostat.